

УДК 330.567.2

МИЛАШКО

Ольга Генріхівна

кандидат економічних наук

mylashko@ukr.net

ПІСКУН

Альона Валеріївна

кандидат економічних наук

PiskunAV2016@gmail.com

СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ УКРАЇНИ

STRUCTURING OF THE PROCESS OF ASSESSMENT OF NATIONAL SAVINGS OF UKRAINE

У статті запропоновані підходи до аналізу процесів заощадження, які, на думку авторів, здатні забезпечити адекватне оцінювання результатів макроекономічної політики в даній сфері. Визначені узагальнюючі індикатори, що описують як джерела заощаджень, так і ефективність їх трансформації в інвестиції. Проаналізовано основні тенденції процесів заощадження в Україні.

В статье предложены подходы к анализу процессов сбережения, которые, по мнению авторов, способны обеспечить адекватную оценку результатов макроэкономической политики в данной сфере. Определены обобщающие индикаторы, описывающие как источники сбережений, так и эффективность их трансформации в инвестиции. Проанализированы основные тенденции процессов сбережения в Украине.

The approaches to the analysis of processes of savings that according to authors can provide an adequate assessment of the results of macroeconomic policy in this area are proposed. Generalizing indicators describing the sources of savings and efficiency of their transformation into investments are developed. The main trends of processes of savings are analyzed.

***Ключові слова:** наявний дохід, інституційні сектори економіки, кінцеве споживання, валові заощадження, трансформація.*

***Ключевые слова:** располагаемый доход, институциональные сектора экономики, конечное потребление, валовые сбережения, трансформация.*

***Keywords:** disposable income, institutional sectors of economy, final consumption, gross savings, transformation.*

ВСТУП

Заощадження країни – це одне з важливих джерел її багатства. Ефективне використання заощадження має стати перспективним засобом

внутрішнього фінансування проектів держави та забезпечити її сталий розвиток без надмірного залучання іноземних кредитів.

Загальна макроекономічна збалансованість багато в чому залежить від розумних пропорцій між споживанням і заощадженням, між заощадженням і нагромадженням, між заощадженнями окремих секторів економіки тощо. Означені процеси багатогранні, тому керування ними потребує інформаційно-аналітичного забезпечення з чіткими алгоритмами оцінювання джерел заощаджень, адекватності вищезначених пропорцій та процесу трансформації заощаджень у інвестиції.

Концептуальні підходи до визначення сутності, ролі та форм заощаджень наведені в наукових працях Дж. М. Кейнса [4], А. Маршалла [7], А. Сміта [11] та інших класиків економічної теорії. Значний внесок у дослідження проблем, пов'язаних з визначенням місця та ролі заощаджень у відтворювальних процесах зробили такі науковці, як А. Я. Берегуля [1], А. С. Булатов [2], О. З. Ватаманюк [3], В. М. Геєць [12], І. В. Крючкова [5], В. В. Литвин [6], А. А. Олешко [9], Л. В. Шинкарук [12] та інші.

Водночас, не зважаючи на значний обсяг матеріалів з даної проблематики та наявність ґрунтовних праць наукового та емпіричного характеру, існують та потребують особливої уваги проблеми, пов'язані з комплексною оцінкою процесів заощадження.

МЕТА РОБОТИ

є вдосконалення теоретико-методологічного забезпечення узагальнюючого аналізу процесів заощадження та представлення алгоритму проведення відповідного дослідження.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою роботи є положення економічної теорії та статистичної науки. Використовувались загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, формулювання логічного висновку) та статистичні (узагальнення та систематизація, зведення,

групування, методи табличний і графічний, методи аналізу рядів динаміки, кореляційно-регресійний аналіз, статистичне моделювання).

РЕЗУЛЬТАТИ

Методологічною базою оцінювання заощаджень є Система національних рахунків (СНР). Основне призначення СНС – це забезпечення даними для подальшого аналізу економічного розвитку країни та прийняття управлінських рішень. Рахунки системи містять величезний обсяг інформації щодо результатів діяльності країни та її інституційних секторів на всіх етапах відтворювального циклу.

Заощадження – одна з характеристик результатів діяльності і показник, який займає в СНР особливе місце. Заощадження є єдиною статтею, яка міститься одночасно в двох групах рахунків. Ними завершуються поточні операції, тому заощадження відображені в групі поточних рахунків як їх балансувальна стаття. Одночасно з цим, заощадження є першою статтею у послідовності рахунків нагромадження. Отже, їх аналіз має враховувати як поточні операції, у результаті яких заощадження утворюються, так і капітальні операції, де вони виконують протилежну функцію: заощадження є ресурсом нагромадження.

Рахунки системи побудовані в логічній послідовності, що забезпечує чітке уявлення про джерела формування показників результатів діяльності. Джерелом заощадження є наявний дохід країни. Заощадження визначено як сума, яка залишається після відрахування з наявного доходу величини кінцевих споживчих витрат. Важливою є оцінка зв'язку між вищезначеними показниками.

Ідея суттєвого впливу поточного доходу на обсяг заощаджень знаходила втілення в роботі Дж. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» [4], де автор аналізував зв'язок між економічним зростанням та заощадженнями. Дж. Кейнс висловлював думку, що з ростом доходу люди збільшують свої заощадження, проте з меншою швидкістю, ніж зростає їх дохід.

Якщо використовувати сучасні терміни, Дж. Кейнс розмірковував про раціональне співвідношення між кінцевими споживчими витратами (споживанням) й заощадженням як частинами валового наявного доходу.

Розуміння того, яке співвідношення є адекватним, сприятиме ефективним заходам держави щодо стимулювання споживання або заощадження, дозволить здійснювати об'єктивне дослідження реальних можливостей економіки, її окремих секторів і, перш за все, сектора домашніх господарств.

За традиційним підходом характеристиками рівня заощадження є середня схильність до заощадження (частина наявного доходу, яку суб'єкти економіки зберігають) і гранична схильність до заощадження (частина приросту заощадження в будь-якій зміні наявного доходу).

Сучасні методи аналізу для відповідного дослідження дозволяють використовувати коефіцієнт еластичності. Він характеризує як змінюються заощадження залежно від зміни валового наявного доходу. Результати відповідних розрахунків представлені у табл. 1. Отже, за винятком двох передостанніх років, коли зростання валового наявного доходу України супроводжувалось скороченням її заощаджень, можемо констатувати залежність, при якій із збільшенням доходу заощадження змінюються відповідно.

Таблиця 1

Динаміка коефіцієнту еластичності валових заощаджень

Роки	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Коефіцієнт еластичності	0,51	1,53	0,13	0,56	1,16	0,41	7,75	1,43	0,31	-0,41	-6,22	2,93

Джерело: розраховано авторами за [10].

Аналіз має бути поглибленим дослідженням тенденції частки валового заощадження у наявному доході. Дані табл. 2 свідчать про невпинне скорочення питомої ваги заощаджень України у її валовому наявному доході.

Таблиця 2

Динаміка питомої ваги валових заощаджень у валовому наявному доході

Роки	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
% заощадження	26,9	30,9	25,1	23,0	24,1	20,6	16,4	17,8	15,8	13,4	9,8	10,3

Джерело: розраховано авторами за [10].

За аналізований період питома вага заощаджень зменшилася на 61,7 %. Отже, якщо в 2003 р. країна споживала 73,1 % свого доходу, залишаючи на заощадження 26,9 %, то в 2014 р. її кінцеві споживчі витрати склали 89,7 %. Враховуючи, що основним споживачем в економіці є домогосподарства, зрозуміло, що проїдання ними доходів свідчить про незбалансованість таких процесів як формування доходів населення через оплату праці, поточні й соціальні трансферти з одного боку, і формування цін на споживчі товари й послуги з іншого. Ця ситуація безпосередньо впливає на рівень інвестування домашніми господарствами, який впродовж означеного періоду зменшується. Проте і сьогодні сектор домашніх господарств має найбільші серед секторів економіки заощадження (рис.1).

Наступним кроком дослідження процесу заощадження є аналіз інтенсивності розвитку даного процесу окремими секторами економіки [8].

За результатами оцінювання обсягів і структури заощаджень України та аналізу їх динаміки виявлено критичну вразливість процесів заощадження перед низкою економічних і неекономічних проблем у державі.

Статистична інформація дає підстави для висновку про поступове збільшення валових заощаджень України впродовж 2004-2008 рр. Наслідком фінансової кризи стало їх суттєве скорочення в 2009 р. (більше, ніж на 23 %). Проте в 2010 р. обсяг заощаджень досягнув докризового рівня. Останні роки періоду знов характеризуються зниженням заощаджень.

Аналіз тенденцій розвитку заощаджень окремих секторів економіки має здійснюватися з урахуванням як особливостей їх формування відповідним сектором, так і з урахуванням можливих напрямків

використання заощаджень даною інституційною одиницею. Нефінансові і фінансові корпорації не здійснюють кінцевих споживчих витрат, і їх заощадження дорівнюють наявному доходу. Дані кошти корпорації мають спрямовувати на інвестиції задля майбутніх прибутків. Домашні господарства завдяки заощадженням підтримують певний рівень споживання у несприятливих життєвих ситуаціях, вони також можуть збільшити своє багатство, вклавши, наприклад, гроші в житло, можуть передати їх у спадок. Органи державного управління використовують заощадження для соціально-економічних проєктів, які вони планують втілювати в майбутньому.

Після п'ятирічного періоду поступового збільшення обсягу заощаджень у всіх секторах (2004-2008 рр.), коли основну роль у формуванні заощаджень країни грав сектор нефінансових корпорацій, спостерігаються суттєві зрушення у секторній структурі заощаджень. Як свідчать результати дослідження, у кризові роки частка заощаджень фінансових корпорацій збільшується, а в період економічного підйому – скорочується. Домашні господарства в кризові роки збільшують свої заощадження. Сектор державного управління в період спаду різко скорочує обсяг заощаджень, що пояснюється витратами на проведення антикризових заходів зі стабілізації економіки.

Отже, в умовах ситуації, що склалася в економіці України під тиском як економічних, так і неекономічних чинників, відбувається критичне скорочення частки корпорацій і державного управління в загальному розмірі заощаджень з одночасним збільшенням частки домашніх господарств, що неминуче призводить до інвестиційної та боргової кризи [5].

Важливим кроком дослідження процесу заощадження є аналіз його впливу на економічне зростання. Основним індикатором економічного стану країни є валовий внутрішній продукт. Оскільки зв'язок між рівнями ВВП, розрахованими за ряд років, і відповідними обсягами заощаджень кореляційний, кількісне оцінювання впливу заощаджень на ВВП може бути здійснено на основі методу кореляційно-регресійного аналізу. У результаті

проведеного відповідного дослідження для України була отримана статистично надійна, значима, суттєва модель ВВП, аналіз якої довів прямий тісний зв'язок між ознаками: 68% варіації обсягів ВВП України пояснюється зміною валових заощаджень. Отже, на темпи економічного зростання країни зміна валових заощаджень має безпосередній вплив.

Проте ствердження про позитивний ефект занадто великих обсягів заощаджень не завжди є справедливим. Зворотнім боком даної ситуації може бути криза перевиробництва [1]. Задля запобігання цього держава має забезпечити заходи, які, з одного боку, стимулювали би споживчий попит, а з іншого, сприяли би поглинанню надлишкових заощаджень шляхом їх перетворення в інвестиції.

Тому наступним кроком дослідження заощаджень має стати оцінювання ефективності їх трансформації в інвестиції. Даною проблемою займається багато науковців, розуміючи важливість залучення саме внутрішніх коштів, а не іноземних кредитів, в економіку України [3, 6, 12].

Вкладанню економічними суб'єктами заощаджених коштів в економіку країни сприяють відповідний інвестиційний клімат у державі, прозорі закони, довіра до фінансових інститутів. Останні мають прагнути, щоб у тривалій перспективі обсяги заощаджень та внутрішніх інвестицій співпадали [2, 9].

Оптимальним індикатором ефективності використання заощаджень є коефіцієнт трансформації, який показує, яка їх частина переходить у внутрішні інвестиції. На рис. 2 показана динаміка коефіцієнтів трансформації, розрахованих для України та Румунії (одного з близьких для України в історичному та економічному аспекті сусідів).

Подана на графіку інформація дає об'єктивне уявлення про те, як в Румунії розпоряджаються власними заощадженнями. Майже 100 % суми, що суспільству вдається заощадити, вкладено в реальну економіку, гроші працюють на країну, її інститутам довіряють, а отже потреба у зовнішньому фінансуванні скорочується.

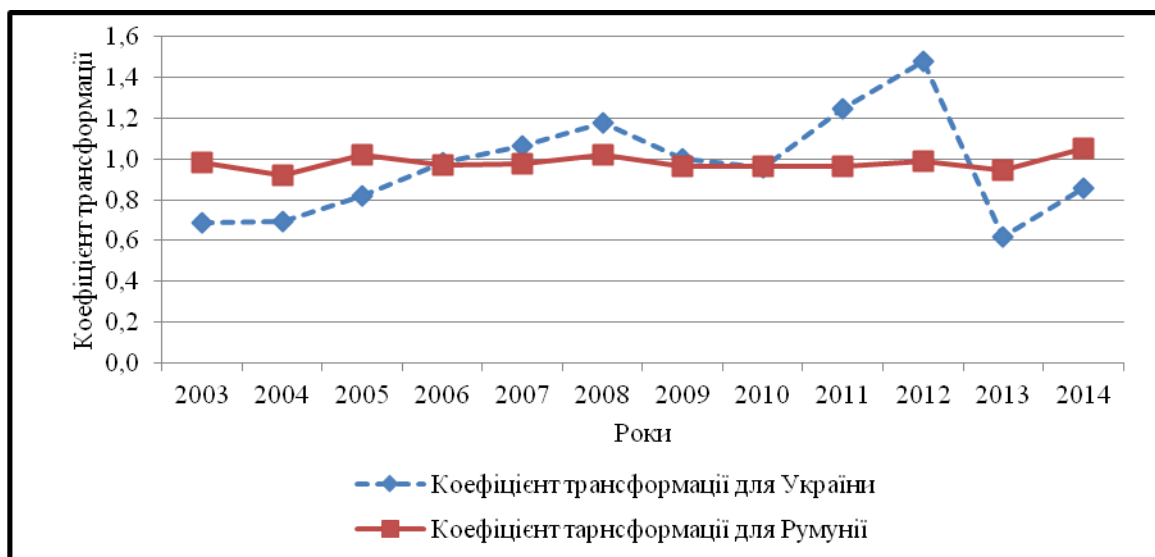

Рис.2. Динаміка коефіцієнта трансформації валових заощаджень у капітальні інвестиції

Джерело: Побудовано авторами за [10; 13]

Інша картина в Україні. До 2006 р. обсяг інвестицій в економіку України був нижчим, ніж заощадження, отже, заощадження не використовувались за своїм призначенням. Наступний період, який тривав майже до 2012 р., характеризувався суттєвим перевищенням інвестицій над заощадженнями, тобто країна використовувала зовнішні джерела інвестування. Різне скорочення інвестицій порівняно з заощадженнями, яке характеризує останні роки досліджуваного періоду, можна пояснити нестабільністю в країні.

Отже, політика уряду щодо процесу заощаджень має включати систему заходів, які б стимулювали зростання заощаджень (це стосується в першу чергу заощаджень нефінансових корпорацій), а також сприяли ефективній трансформації заощаджень у капітальні вкладення.

ВИСНОВКИ

Аналіз макроекономічної політики у сфері заощаджень передбачає створення узагальнюючих індикаторів, що описують як джерела заощаджень, так і ефективність їх трансформації в інвестиції. Для забезпечення адекватного оцінювання стану заощаджень доцільно акцентувати увагу на аналізі їх інституційної структури та динаміки; дослідженні впливу

соціально-економічних факторів на обсяги заощаджень і впливу заощаджень на розвиток економіки; оцінюванні пропорцій між споживанням і заощадженням; аналізі трансформаційних процесів.

Встановлено критичне скорочення частки основного виробника товарів і послуг – нефінансових корпорацій – у загальному розмірі заощаджень України. Несприятливими виглядають тенденції одночасного збільшення частки домашніх господарств, тим більше, що їх заощадження переважно не набувають організованої форми. Викликає занепокоєння той факт, що, не зважаючи на те, що зростання наявного доходу в Україні сприяє зростанню заощаджень, їх частка в наявному доході неухильно скорочується. Населення України витрачає більшу частину своїх доходів на задоволення поточних потреб. Індикатором нестабільної економічної та політичної ситуації в країні є різке падіння останнім часом коефіцієнту трансформації заощаджень в інвестиції. Необхідним є налагодження механізму залучення заощаджень усіх економічних суб'єктів до інвестиційного процесу, що свідчитиме про зростання довіри до національних фінансових інститутів.

Література

1. Берегуля А. Я. Рівень заощаджень населення в трансформативній економіці / А. Я. Берегуля // Вісник Львівської державної фінансової академії: Економічні науки. Львівська державна фінансова академія. – 2005. – №8. – С. 268-273.
2. Булатов А. С. К вопросу о трансформации сбережений в инвестиции / А. С. Булатов // Деньги и кредит. – 2003. – №4. – С.38-47.
3. Ватаманюк О. З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія / О. З. Ватаманюк. – Л.: Видав. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2007. – 536 с.
4. Кейнс Дж. М. (1936). Общая теория занятости, процента и денег [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socioline.ru/files/5/316/keyns.pdf>

5. Крючкова І. В. Диспропорції валового наявного доходу України та їхній вплив на динаміку ВВП / І. В. Крючкова // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 21-37.

6. Литвин В. В. Оцінка складових національних заощаджень України: формалізація підходів та визначення тенденцій / В. В. Литвин // Економічний часопис – XXI. – 2014. – № 5-6. С. 52-55.

7. Маршалл А. (1890). Принципы политической экономии. Пер. с англ. Р. И. Столпера, общ. ред. С. М. Никитина/ А. Маршалл. – М.: «Прогресс», 1983. – 416 с.

8. Милашко О. Г., Піскун А. В. Аналіз секторального розподілу валового заощадження в Україні / О. Г. Милашко, А. В. Піскун // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка. – Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Том 19. Випуск 2. – С. 145-149.

9. Олешко А. А. Заощадження та інвестиції як чинники економічного зростання / А. А. Олешко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 16. – С.4-7.

10. Річні національні рахунки України за відповідні роки [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

11. Смит А. (1776). Исследование о природе и причинах богатства народов [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/smit/smit_1.pdf

12. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. прогнозів. – К., 2011. – 696 с.

13. Eurostat. European sector accounts. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sector-accounts/data/annual-data>